

KIS-356 – Gl. *réfraction*

(GE – 06 11 88)

Da gevatal d'an termen-mañ a Luc'honiezh e savas Vallée ar ger **luc'htorr** (VALL. 635)¹.

Seurt luniad zo warnañ merk an daou zamant a oa re Vallée, eleze hollvrezhonekaat, menel intentadus d'an dud dizek. Mard eo chomet bev an damant kentañ gant warlerc'hiaded Vallée, en o deus dilezet an eil e gounid damantoù all, en o zouez an damant d'an eeunded, ar verreded an embregadusted. Evit d'an termen **luc'htorr** bezañ berr hag aes da embreger, ez eus koulskoude gantañ ur si a glaskin lakaat a-wel.

Eus an div gedrann a ya d'ober al luniad **luc'htorr**, ez eo an eil, *-torr*, ergeñverus ouzh ur rumm hollek anadennoù, tra ma c'hoari eben, *luc'h-*, ur roll doareañ, o strishaat erdal *-torr* d'un arver dibarek. Notomp e c'hoarvez un divellsteriekaat da geñver ar strishaat-se, pa zeu *torr* da wiskañ, dre berzh ar gerluniañ, ar c'hemeradur digent “kemm roud dre gemmañ metou”. Met dreist-holl eo dav diskuliañ forc'hellegezh arver ar gedrann *luc'h-* pa'z eo, e-keñver *-torr*, war un dro doareer ha merk ar gouzañvour : evel doareer, n'eus anezhi nemet un amrann, ur rakger, ha dre se ez eo he ergeñverusted lakaet etre krommelloù, neptuet ; hogen, evel merk ar gouzañvour, e rank adpiaouañ he ergeñverusted hag aroueziñ an anadenn fizikel desellet, al *luc'h*. Unan a zaou, en anadenn ar REFRACTION, ez eo al *luc'h* pe ur retvez pe un deberzh : mard eo ur retvez, ez eo diezhomm ober anv anezhañ en dec'heriad ; mard eo un deberzh, ez eo fazi poelloniezh e venegiñ. Fraeshoc'h e vo dre skouerioù. El lavarenn : “Al *luc'h* a vez *luc'htorret* (pa dremen eus an aer d'an dour)”, ez eo al *luc'h* kentañ ergeñverus (aroueziñ a ra al LUC'H anadenn), hag an eil anergeñverus (un amrann n'eo ken, o toareañ ur stirann *-torr*). Un amrann diziouerus

---

¹ War un dro, e kinnige Vallée an termenou **dasterriñ**, **dastorr** gant ur ster ledan, en ur reiñ da heul **luc'htorr** evel termen arbennik a luc'honiezh. Ar Br. *dasterriñ*, bet dilezet da heul gant NDBF., a glot gant ster al La. *refringo*, arveret c'hoazh gant ar vezeion er c'herienn Sz. *refracta dosi*, Gl. *doses réfractées* "doenoù dasparzhed war an devezh, dazrannet, dastorret".

eo moarvat, rak hepti e koll al luniad e spisted, met un amrann dibabet fall rak, pe ne c'hoarvez ar REFRACTION nemet gant al luc'h dre ret hag ez eo stambouc'hek, pe ned eo al luc'h nemet unan e-touez ar gwagennoù a c'hoarvez ganto ar REFRACTION hag ez eo faziek.

Evezhiomp n'emañ ket ar seurt fazi gerluniañ na gant ar Gl. **réfraction**, na gant ar Kb. **gwrthdoriad**, **gwrthdrychiad** ; en Al., en en kaver gant **Lichtbrechung** ; e **Strahlenbrechung** ez eus nebeutoc'h da abegiñ : gant *Strahl* ez eus un tuadur ster ledan, "skin, bann, strilh, bomm" hag, ouzhpenn, e ra an Al. kenkoulz gant **Brechung** (ha... **Refraktion**). Moarvat eo gouest al **luc'htorr** valleek d'ober e dammig hent en ur prezeg laosk evel an hini a arverer er skolioù brezhonek. Ur gwan eo koulskoude er yezh hag ur skoilh evit an dezevout. Pouezusoc'h a-galz eo hep mar deskiñ d'ar vugale dezevout eget brezhonegañ.

E se e tleer luniañ un termen Br. salv diouzh an namm a vir outañ a berzhiañ leun e c'hoari al lavar hag ar preder. Da zec'heriañ ur meizad gouiziel ez eus meur a hent ; an daou bennañ (e-maez an amprest evel just) zo : 1) arbennikaat un termen eus ar yezh voutin (sk. : *nerzh*) pe un termen aet diarver a advevaer evit an degouezh (sk. : *gwered*), ar furmoù o tont eus ar c'heltiegoù all o vezañ renket er rumm-mañ (sk. : *haen*) ; 2) diskoulm armerzhoc'h, liesgeriañ, dre genstrollañ (sk. : *bredkur*) pe dre amc'heriañ (sk. : *ersav*). En dro-mañ, emamp o paouez gwelout ne oa ket bet berzhus an dec'heriañ dre genstrollañ, gant **luc'htorr**. Ur rann eus ar yezhouriezh eo studiañ kengloterezh an dec'heriañ gant ar gerluniañ, eleze imbourc'hiñ petore meizadoù a ranker dec'heriañ diwar-bouez ar c'henstrollañ ha petore diwar-bouez an amc'heriañ, h.a. Da c'hortoz ma ve distrouezhet ar gennad-se ha savet un damkaniezh, e ranker en em zibab war an dachenn. Pezh hon eus graet amañ o lakaat war wel digevazasted an termen **luc'htorr**. Betek gouzout e lakaan ez eo bastus evit ar brezhoneg an abegoù o deus lakaet gerlunierion ar Gl. hag ar Kb. da zibab diskoulm an amc'heriañ ha, resisoc'h, ar furm rakverb-verb evit luniañ **réfraction**, **gwrthdoriad**, h.a. Ha goude amc'hwiliañ barregezhioù ar Br. a-fet verboù ha rakverboù, e'm eus kredet dibab ar verb *skogañ* evit an tuadurioù ster "brallañ, gwariañ, forc'hañ" a gaver gantañ hag e zeveadoù e Br., Kb., Iw. ; hag ar rakverb *gou-*, evel e hBr. *guoteguis* (DGVB., p. 200), e Kb. *gogwydd*, en Iw. *foscoichim* (GBM. p. 177). En termen kinniget, **gouskogañ**, ne zisoc'h ket war-eeun ar ster erverket diouzh sammadur sterioù an div gedrann ; kediañ a ra div guchennad tuadurioù ster, ha c'hoarvezout a ra ur meni kendeuziñ, un divellsteriekaat, a ra ar peurrest eus an treug. Dav anzav ne chom ket diemell ar yezhour en hevelep divellsteriekaat – *sturyezhañ* a ra (war gement-se e'm eus bet tro da skrivañ c'hoazh, sl. *Emsav* 126, 1978, pp. 3-15 ha 7-15 pergen : mar

chom sujet ar sturyezhañ d'an darboellerezh ha d'an endalc'h da bourchas kement ha ma c'hell arguzennoù soliet, ned eo ket evit diouerin an dareulerezh, an tregerzhout dre leterc'hañ, eleze a-lamm, a-did ha dre nerzh). Ar goulenn nemetañ d'ober, a-zivout ar gerluniad, ur wech gwiriet ha disi eo e-keñver lavarout ha dezevout, eo ha tiñvañ a ra e maezienn ar yezh, ha buziañ a ra d'al lavarout ha d'an dezevout. Er c'hontrol d'a gred gwashaourion 'zo, ned eo ket stad bremañ ar brezhoneg(erezh) un harz ouzh seurt barnadennoù : gouest omp da briziañ tiñvusted ha buziusted ur varzhoneg er yezh arnevez, ha ni un dornadig oc'h ober ganti.

Diwar ar ginnigadenn a ran, e teu an deveradoù-mañ :

gouskogañ, a-zivout ur metou fizikel, ober kemman roud d'ur wagenn dredanwarellel (luc'h, h.a.). Gl. **réfracter, réfraction**.

gouskog g., furm arveradus e-kichen *gouskogañ* evel pennanv.

gouskogus aa., gantañ ar perzh gouskogañ ; sk. : "Ur metou gouskogus eo ar gornsaë." Gl. **réfringent**.

gouskoguster g., perzh gouskogañ. Gl. **réfringence**.

gouskogadus aa., en araez da vezañ gouskoget ; sk. : "Gouskogadusoc'h eo ar skinoù mouk eget ar re ruz." Gl. **réfrangible**.

gouskogaduster g., perzh bezañ gouskogadus. Gl. **réfrangibilité**.

gouskogadel, gouskogel aa., a-zivout ar gouskogañ, ar gouskog. Gl. **réfractif**.

gouskoger aa. & g.-ioù, (ardivink) o c'houkogañ ; sk. : "Gouskoger a reer eus al lunedenn stered, graet gant ferennoù hepken, a-gevenep d'an teleskop, a zo ennañ ur melezeur." Gl. **réfracteur**.

gouskogour g.-ion, pleustrour o vuzuliañ gouskog al lagad hag o reizhañ ar strafuilhoù anezhañ diwar-bouez ferennoù. Gl. **réfractionniste**.

gouskogventer g.-ioù, ardivink arveret er gouskogventerezh. Gl. **réfractomètre**.

gouskogventerezh g., muzulierezh ar feuriaderioù gouskogañ. Gl. **réfractométrie**.